

PAPER

## MOSLASHUVCHAN FIKRLASH VA IJODIY QAROR QABUL QILISHNI RIVOJLANTIRISHDA MAKTAB O'QITUVCHISINING KASBIY KOMPETENTLIGI

Usmonova Gulchehra A'zamovna<sup>1,\*</sup>

<sup>1</sup>Tashkent international university of education xalqaro universiteti

\*2022htc11@gmail.com

### Abstract

Ta'limning global raqamli o'zgarishi sharoitida talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish qo'shimcha ta'lim maqsadi yemas, balki strategik ustuvor vazifaga aylandi. Zamonaviy ta'lim tizimlari tobora moslashuvchan fikrlash, muammolarni qayta aniqlash va noaniq va tez o'zgaruvchan muhitda ijodiy qaror qabul qilishga qodir bo'lgan o'quvchilarni talab qilmoqda. Ushbu maqola raqamli boyitilgan o'quv sharoitida talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning samarali mexanizmi sifatida dizaynga asoslangan pedagogik yondashuvni asoslaydi. Dizayn tafakkuri, hamkorlikdagi loyiha faoliyati va aks yettiruvchi ta'lim amaliyotini birlashtirgan konseptual va texnologik asos taklif yetiladi. Tadqiqot kognitiv moslashuvchanlikni, o'ziga xoslikni, ijodiy mahsuldorlikni va aks yettirish qobiliyatini oshirishga qaratilgan pedagogik model va interaktiv texnologiyalarni ishlab chiqadi. Topilmalar shuni ko'rsatadiki, dizaynga asoslangan ta'lim ta'lim natijalarini raqamli jamiyat talablariga moslashtirish uchun tizimli va barqaror yo'lni ta'minlaydi.

**Key words:** ijodiy qobiliyatlar, dizaynga asoslangan ta'lim, dizayn tafakkuri, raqamli ta'lim, pedagogik texnologiyalar, ijodiy rivojlanish.

### KIRISH

Zamonaviy jamiyatning raqamli o'zgarishi ta'limning funksional rolini chuqur o'zgartirdi. Rivojlanayotgan bilimga asoslangan va innovatsiyalarga asoslangan iqtisodiyotda ta'lim

qiymati yendi birinchi navbatda barqaror bilimlarni to'plash bilan yemas, balki yangi ma'nolarni yaratish, noaniqlikka moslashish va murakkab muammoli vaziyatlar bilan ijodiy shug'ullanish qobiliyati bilan belgilanadi. Natijada, ijodkorlik asosiy ta'lim natijasi va o'quvchilarning kelajakdagi

Compiled on: January 27, 2026.

Copyright: ©2026 by the authors. Submitted to Advances in Science and Education for possible open access publication under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution \(CC BY\) 4.0 license](#).

ijtimoiy va kasbiy muammolarga tayyorligining muhim ko'rsatkichiga aylandi.

Inson tabiatida mavjud bo'lgan xulqiy va ruhiy moyilliklar uning ijtimoiy faoliyati, xulq-atvori hamda qaror qabul qilish amaliyotini belgilaydigan asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi. Insonning ushbu tabiiy xususiyatlari o'z-o'zidan ijtimoiy barqarorlikni ta'minlamaydi; aksincha, ularni maqsadli ravishda yo'naltirish, me'yorlashtirish va muvofiqlashtirish zarurati vujudga keladi. Shu nuqtai nazardan qonun va tartib tizimi inson tabiatini inkor etuvchi emas, balki uni anglovchi va tarbiyalovchi institut sifatida shakllanishi lozim.

Rohatlanish, qiyinchilikni his etish va qayg'urish inson psixikasining universal holatlari bolib, aynan shu holatlar orqali fazilat va illatlar ijtimoiy tajriba sifatida o'zlashtiriladi. Kamolot va yetuklikka erishish esa tabiiy holda emas, balki tarbiya, mashq va ongli o'zini boshqarish orqali amalga oshadi. Shu bois tartibga soluvchi tizim insonning tabiiy moyilliklarini inobatga olgan holda, ularni ijtimoiy maqsadlarga xizmat qildirishi shart.

Qonun insonni mutlaq cheklash orqali emas, balki uning tabiiy ehtiyojlarini me'yorlashtirish orqali samarali bo'ladi. Insonda mavjud bo'lgan rohatlanishga moyillikni inkor etish mumkin emas; aksincha, ushbu moyillikni ma'naviy va ijtimoiy maqbul shaklga solish orqali barqaror xulq-atvor modellari shakllantiriladi. Estetik tajriba, musiqa va harakat orqali yuzaga keladigan hissiy ta'sirlar inson ruhiyatini tarbiyalashning muhim vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Go'zallik va xunuklik kategoriyalari mutlaq emas, balki ijtimoiy va funksional munosabatlarda namoyon bo'ladigan nisbiy qiymatlardir. Go'zallik insonni fazilatlarga yo'naltiradi, xunuklik esa illatlarni qo'zg'atadi. Shu ma'noda tarbiya tizimi estetik ta'sir vositalarini ongli ravishda tanlab, ularni axloqiy maqsadlar bilan uyg'unlashtirishi lozim.

Qonun chiqarish va boshqaruv faoliyatida universal yondashuv emas, balki differensial yondashuv ustuvor bo'lishi shart. Turli yosh, tajriba va ijtimoiy maqomga ega guruhlar uchun yagona me'yorni majburiy tatbiq etish ijtimoiy disgarmoniyaga olib keladi. Qonunning haqiqiy samaradorligi uning barcha qatlamlar tomonidan anglanishi va qabul qilinishi bilan belgilanadi. Boshqaruv subyekting asosiy vazifasi

nazoratning formal mexanizmini kuchaytirish emas, balki ijtimoiy jarayonlarning mazmunan nazorat qilinishiga erishishdir. Agar nazorat tizimi doimiy diqqat va mas'uliyat bilan ta'minlanmasa, beparvolik me'yorga aylanadi va bu holat ayniqsa yosh avlod tarbiyasida jiddiy salbiy oqibatlarga olib keladi.

Inson xatti-harakatlarining maqbulligi vaqt, makon va zarurat bilan belgilanadi. Zaruriyatsiz, mavridsiz va ijtimoiy kontekstdan uzilgan harakat hatto tashqi jihatdan go'zal ko'rinsa-da, mohiyatan noo'rin hisoblanadi. Shu bois har qanday faoliyat uning ijtimoiy ahamiyati, maqsadi va oqibatlari bilan birgalikda baholanishi lozim.

Bilish jarayoni faqat ashyo va hodisaning mavjudligini anglash bilan cheklanmaydi. Haqiqiy bilim ashyoning mohiyatini, uning ijobiy va salbiy jihatlarini, amaliy qiymatini bir butun holda idrok etishni taqozo etadi. Bu tamoyil fan, san'at va qonun yaratish sohalari uchun birdek amal qiladi. Qonun yaratuvchi va boshqaruvchi subyekt o'z qarorlarini qabul qilishda mohiyat, sifat va oqibat kategoriyalarini chuqur anglagan taqdirdagina haqqoniy va samarali boshqaruvni ta'minlay oladi. Aks holda, qabul qilingan me'yorlar tashqi shaklga ega bo'lsa-da, mazmunan ijtimoiy ehtiyojlarga javob bermaydi.

Shu ma'noda estetik, axloqiy va jismoniy tarbiya o'rtasidagi uyg'unlik insonni kamolga yetkazishning universal mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi. Badan sog'lomligi ruh pokligining, ruhiy barqarorlik esa ijtimoiy mas'uliyatning asosiy sharti hisoblanadi.

## METODOLOGIYA

Ijodkorlik tizimli ta'lim muhitida maqsadli faoliyat orqali paydo bo'ladigan integral shaxsiy qobiliyat sifatida konsepsiyalanadi. Klassik bo'lmagan nuqtayi nazardan, ijodiy qobiliyat tug'ma xususiyat yemas, balki kognitiv, motivatsion, hissiy va ijtimoiy omillar ta'sirida shakllangan dinamik tizimdir.

Dizayn tafakkuri ushbu ramkaning uslubiy asosi bo'lib xizmat qiladi. Bu hamdardlik urg'u muammo yo'naltirilgan mantiq joriy, reframing, fikr, prototipleme, sinov, va aks yettirish. Ta'lim sharoitida amalga oshirilganda, dizayn tafakkuri ta'limni axborotni chiziqli uzatish o'rniga ijodiy jarayon sifatida qayta tuzadi.

Dizaynga asoslangan ta'lim talabalarni faol bilim yaratuvchilari sifatida joylashtirish orqali faoliyatga asoslangan va malakaga yo'naltirilgan yondashuvlarga mos keladi. Shuningdek, u raqamli ta'lim muhitida ijodiy rivojlanish uchun muhim shart bo'lgan hamkorlikdagi o'zaro ta'sir va shaxsiylashtirishni qo'llab-quvvatlaydi.

Tadqiqot faoliyatga asoslangan, tizimga yo'naltirilgan, kompetensiyaga asoslangan va dizayn-fikrlash yondashuvlarini birlashtirgan integral uslubiy asosni qabul qiladi. Nazariy tahlil, pedagogik modellash, yempirik kuzatish, yeksperimental amalga oshirish, yekspert baholash va statistik ma'lumotlarni tahlil qilishni o'z ichiga olgan aralash usuldagi tadqiqot loyihasi qo'llanildi.

Dizayn loyihalari hamkorlikdagi vazifalar, raqamli vositalar va tizimli aks yettirish orqali o'quv jarayoniga kiritildi. Pedagogik yeksperiment raqamli ta'lim resurslaridan foydalanish bilan tavsiflangan umumiy o'rta ta'lim sharoitida o'tkazildi.

Zamonaviy jamiyatning raqamli transformatsiyasi ta'limning funksional mohiyatini tubdan qayta belgilamoqda. Bilimga asoslangan va innovatsiyaga yo'naltirilgan iqtisodiyot sharoitida ta'lim qiymati tayyor axborotni o'zlashtirish darajasi bilan emas, balki noaniq va o'zgaruvchan muhitda yangi ma'nolar yaratish, muammolarni qayta qo'yish va ijodiy yechim ishlab chiqish qobiliyati bilan belgilanadi. Shu bois ijodkorlik ta'lim natijasining markaziy ko'rsatkichi sifatida namoyon bo'lmoqda.

Mavjud ta'lim amaliyotida esa hanuzgacha reproduktiv o'qitish modellari ustun bo'lib, ular ijodiy tafakkurni emas, axborotni uzatishni birinchi o'ringa qo'yadi. Jamiyat ehtiyojlari bilan pedagogik amaliyot o'rtasidagi mazkur ziddiyat ta'lim texnologiyalarini tubdan qayta loyihalash zaruratini keltirib chiqaradi.

Dizaynga asoslangan pedagogik yondashuv o'quv faoliyatini ma'no yaratish, loyihalash va refleksiya jarayoniga aylantirish orqali ushbu ziddiyatni bartaraf etish imkonini beradi. Dizayn loyihalari o'quvchilarni muammoni anglash, g'oya ishlab chiqish, eksperiment qilish va natijani baholashga jalb etadi. Biroq mazkur jarayonning ijodiy qobiliyatlarni tizimli rivojlantirish mexanizmlari ilmiy jihatdan yanada aniqlashtirishni talab qiladi.

## NATIJALAR VA MUHOKAMA

Taklif yetilayotgan pedagogik model o'zaro bog'liq uchta komponentdan iborat:

Motivatsion-ichki motivatsiya, shaxsiy ma'no va ijodiy natijalar uchun javobgarlikni kuchaytiradigan qiymat komponenti.

Dizayn faoliyati orqali moslashuvchanlikni, o'ziga xoslikni, g'oyalar qobiliyatini va muammolarni qayta ko'rib chiqishni rivojlantiradigan kognitiv-operatsion komponent.

Uzluksiz o'z-o'zini baholash, geribildirim va metakognitiv tartibga solishni ta'minlaydigan reflektiv-baholovchi komponent.

Ijodiy rivojlanish muammolarni aniqlash, g'oyalarni yaratish, konsepsiyani tanlash, vizualizatsiya, prototiplash, sinov, takomillashtirish va taqdimotni o'z ichiga olgan sakkiz bosqichli (8k) dizayn sikli orqali ishlaydi. Hamkorlikdagi o'zaro ta'sir ijodiy faoliyatning samaradorligi va barqarorligini oshiradigan asosiy mexanizm sifatida ishlaydi.

Dizaynga asoslangan pedagogik texnologiyalarni joriy yetish natijasida talabalarning ijodiy qobiliyatlari sezilarli darajada yaxshilandi. O'quvchilar kognitiv moslashuvchanlikni, o'ziga xoslikning yuqori darajasini, muammolarni hal qilishning yanada samarali strategiyasini va hamkorlikdagi o'quv jarayonlarida ko'proq ishtirok yetishni namoyish yetdilar.

Topilmalar shuni ko'rsatadiki, dizayn loyihalari raqamli resurslarni, ijodiy idrokni va ijtimoiy o'zaro ta'sirni bog'laydigan integral pedagogik vosita sifatida ishlaydi. An'anaviy o'qitish usullaridan farqli o'laroq, dizaynga asoslangan ta'lim talabalarga ijodkorlikni mazmunli faoliyatga kiritilgan tuzilgan, ammo ochiq jarayon sifatida his qilish imkonini beradi.

Tashkiliy va ta'limni boshqarish nuqtayi nazaridan dizayn loyihalarining integratsiyasi raqamli transformatsiyaning strategik maqsadlariga mos keladigan innovatsion o'quv muhitini shakllantirishga yordam beradi.

## XULOSA

Ushbu tadqiqot shuni ko'rsatadiki, dizaynga asoslangan pedagogik texnologiyalar raqamli ta'lim sharoitida talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun samarali va barqaror asos

yaratadi. Dizayn tafakkurini o'quv amaliyotiga singdirish orqali ta'lim bilimlarni ko'paytirishdan ijodiy qurilish va aks yettiruvchi faoliyatga o'tadi.

Taklif yetilayotgan model va texnologiyalar zamonaviy pedagogikaning uslubiy repertuarini kengaytiradi va ijodkorlikka yo'naltirilgan ta'lim amaliyotini amalga oshirish uchun amaliy ko'rsatmalar beradi. Natijalar tez rivojlanayotgan raqamli jamiyatning muammolariga javoban ta'lim dizaynini qayta ko'rib chiqish zarurligini ta'kidlaydi.

## References

1. Топчий Л.В. Социальное обслуживание населения: ценности, теория, практика. – М.: ПГСУ, 2016. – 320 с.
2. Zastrow C. Introduction to Social Work and Social Welfare: Empowering People. – Boston: Cengage Learning, 2017. – 528 p.
3. Раҳимов А.Н. Ижтимоий хизматлар тизими такомиллаштириш йўллари // Жамият ва бошқарув. – 2021. – №2. – Б. 45–52.
4. Холостова Е.И. Социальная работа: теория и практика. – М.: Инфра-М, 2018. – 440 с.
5. Amabile, T. M. (1996). Creativity in context. Boulder, CO: Westview Press.
6. Bereiter, C., & Scardamalia, M. (2014). Knowledge building and knowledge creation. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Beghetto, R. A., & Kaufman, J. C. (2014). Classroom contexts for creativity. New York: Routledge.
8. Bruner, J. (1986). Actual minds, possible worlds. Cambridge, MA: Harvard University Press.
9. Craft, A. (2005). Creativity in schools: Tensions and dilemmas. London: Routledge.
10. Davies, D., et al. (2013). Creative learning environments in education—A systematic literature review. Thinking Skills and Creativity, 8, 80–91.
11. Dewey, J. (1938). Experience and education. New York: Macmillan.
12. Fullan, M. (2013). The new pedagogy: Students and teachers as learning partners. Learning Landscapes, 6(2), 23–29.
13. Guilford, J. P. (1967). The nature of human intelligence. New York: McGraw-Hill.
14. Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). Professional capital: Transforming teaching in every school. New York: Teachers College Press.
15. Henriksen, D., Mishra, P., & Mehta, R. (2015). Novel, effective, whole: Toward a NEW framework for evaluations of creative products. Educational Technology Research and Development, 63(3), 343–362.
16. Kolb, D. A. (1984). Experiential learning: Experience as the source of learning and development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
17. Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. Teachers College Record, 108(6), 1017–1054.
18. OECD. (2018). The future of education and skills: Education 2030. Paris: OECD Publishing.
19. Runco, M. A. (2014). Creativity: Theories and themes. San Diego, CA: Academic Press.
20. Sawyer, R. K. (2012). Explaining creativity: The science of human innovation. Oxford: Oxford University Press.
21. Schön, D. A. (1983). The reflective practitioner. New York: Basic Books.
22. Selwyn, N. (2016). Education and technology: Key issues and debates. London: Bloomsbury.
23. Torrance, E. P. (1974). Torrance tests of creative thinking. Lexington, MA: Personnel Press.
24. Vygotsky, L. S. (2004). Imagination and creativity in childhood. Journal of Russian and East European Psychology, 42(1), 7–97.
25. Wagner, T. (2012). Creating innovators. New York: Scribner.

26. World Economic Forum. (2020). Schools of the future: Defining new models of education. Geneva: WEF.
27. Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner. *Theory Into Practice*, 41(2), 64–70.